

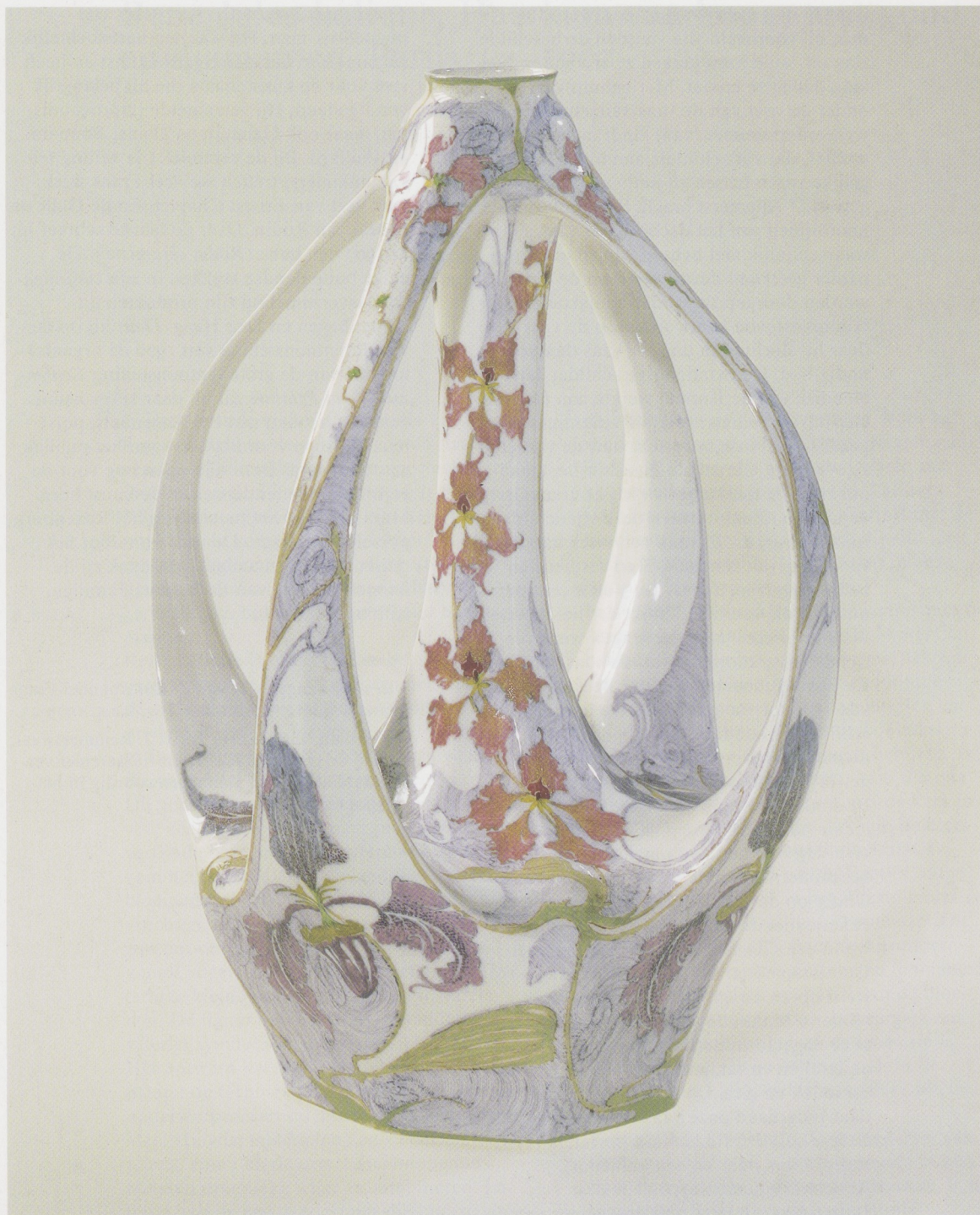
Een Rozenburg-vaas, Den Haag, 1902

Sinds 1966 verzamelt de afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid voorwerpen uit het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw. Het gaat hier voornamelijk om stukken, die behoren tot de Jugendstil of Art Nouveau, in Nederland Nieuwe Kunst genoemd. Een eerste verantwoording van dit nieuwe beleid werd in 1972 afgelegd met een tentoonstelling van alle tot dan verworven voorwerpen. Daar dit verzamelgebied van het Stedelijk Museum werd overgenomen, was ook een keuze uit het bezit van dit museum in de tentoonstelling opgenomen. Sindsdien is er door aankoop en schenking zeer veel nieuw materiaal bijgekomen. Veel aandacht werd besteed aan het verwerven van Nederlandse kunstnijverheid, maar ook werden representatieve voorbeelden uit het buitenland regelmatig aangekocht. Onder de vele fabrieken, die in Nederland gedurende de Nieuwe Kunst-periode ceramiek vervaardigden neemt de Plateelbakkerij 'Rozenburg' in Den Haag de eerste plaats in. Deze werd opgericht in 1883 door Wilhelm Wolff Freiherr von Gutenberg en in 1885 uit het centrum van Den Haag verplaatst naar de rand van de stad op het terrein van het landgoed Rozenburg. In de eerste vijf jaren werd daar dank zij de aan de fabriek verbonden ontwerper Th. A. C. Colenbrander aardewerk vervaardigd waarvan de vormen en de decors een grote vernieuwing betekenden. Van dit vroege aardewerk met zijn zeer gestileerde en vaak grillige decoratie bezit het

museum een kleine collectie, die in 1970 uit de nalatenschap van de schilderes Betsy Westendorp-Osieck kon worden aangekocht. Internationaal beroemd werd de fabriek door zijn porselein. Jurriaan Kok, evenals Colenbrander opgeleid als architect en sinds 1895 directeur van de fabriek, begon in 1899 porselein te produceren. De vormen ontwierp hij zelf, de decors werden ontworpen en deels uitgevoerd door dezelfde schilders, die het aardewerk beschilderden. De vormen van dit porselein verschillen zeer van die van het aardewerk. Ze zijn hoekig en grillig, maar elegant. De decoratie is gestileerd naturalistisch en bestaat uit bloemen en vogels, soms komen ook draken en hagedissen voor. Het porselein is zeer dun, vandaar de benaming eierschaal-porselein.

Een prachtig voorbeeld van deze porseleinproductie is de hier afgebeelde vaas met vier oren (afb. 43).¹ De grondvorm is achthoekig, de oren zijn als het ware de overgebleven delen van een opengewerkte bolle vaaswand. De decoratie bestaat uit veelkleurige orchideeën, die asymmetrisch geplaatst zijn en veel witte grond zichtbaar laten. Onder en naast deze orchideeën zijn overal de voor het Rozenburg-porselein zo typische gearceerde velden geschilderd. Door de merken onder de voet weten we dat de vaas in 1902 is gemaakt en dat het ontwerp voor het decor van de hand van Sam(uel) Schellink (1876-1958) is. Dank zij het feit dat het archief van de fabriek bewaard is gebleven

Afb. 43. Vaas van porselein. Den Haag, Rozenburg,
1902, decor naar ontwerp van Sam Schellink. H. 26,5
cm, br. 19,8 cm.

kunnen nog meer vragen beantwoord worden, bij voorbeeld wie voerden de beschildering uit, welk loon kregen ze er voor en hoe lang deden ze erover. Met behulp van het onder de voet van de vaas aangebrachte werkordernummer (742) vindt men in het archief, dat vijf schilders aan totaal drie gelijke vazen tussen 28 juni en 19 juli hebben gewerkt.² Allereerst bracht Schellink zelf de hoofdlijnen van het decor op de vaas aan, waarschijnlijk met behulp van sponsen (op papier getekend decor, waarvan de lijnen worden doorgeprikt, zodat houtskoolpoeder erdoor gestoven kan worden op de vaas), daar hij slechts één uur per vaas daarvoor nodig had. De twintigjarige schilder Jan Hendrik van de Koppel werkte aan één vaas vier uur en een kwartier, de zeventienjarige gezelschapsgenoot Jasper Burghout acht uur, de vijftienjarige leerling Christiaan Hendrik Beekman 30 uur en de dertienjarige leerling Lourens Griep 10 uur. In totaal werkten deze vijf schilders ruim 53 uur, d.w.z. ruim een week aan de versiering van één vaas. Hun verdiensten bedroegen resp. 45, 18, 10, 5 en 4 cent per uur. Uit dit voorbeeld blijkt dat het meeste werk door zeer jonge leerlingen werd verricht. De verkoopprijs van de vaas was f 45,-. De bovengenoemde leerling Beekman, die van 1900 tot 1909, eerst als leerling, later als schilder aan de fabriek verbonden was, is niemand minder dan de later zo bekend geworden communistische schilder Chris Beekman, die contacten onderhield met leden van de Stijlgroep, ja zelfs met Malevich. Hij had het leeuwenandeel in de beschildering van de hier besproken vaas. Onder op de voet bevindt zich ook nog een etiketje met de naam Roger Marx en op de wand een dito met het gedrukte nummer 137. De verzameling van Roger Marx (1859-1913) werd op 11, 12 en 13 mei 1914 te Parijs (Galerie Manzi, Joyant) geveild. Op de eerste twee dagen schilderijen, tekeningen, pastels, aquarellen en sculpturen, op de laatste dag ceramiek en glas. Onder nr. 137 vinden we daar inderdaad onze vaas tezamen met drie andere stukken Rozenburg porselein (een theepot, een vaas en een koffiepot). Als kunstcriticus, 'Inspecteur des Beaux-Arts' en later hoofdredacteur van de

Gazette des Beaux-Arts was Marx een invloedrijk man. Hij was een hartstochtelijk verzamelaar van avant-garde kunst en heeft veel voor de kunstenaars die hij belangrijk vond gedaan. Hij verzamelde impressionisten, maar ook Gauguin en Denis, Bonnard en Vuillard. Bij de ceramiek (de veiling telt 146 nummers) treffen we veel Frans werk aan, veel van Ernest Chaplet, Emile Gallé en vooral van Rodin. Over de laatste schreef hij in 1907 een boek (*Rodin céramiste*). De enige buitenlandse stukken in zijn ceramiek- en glasverzameling zijn produkten uit Kopenhagen en Den Haag. Daar hij op de wereldtentoonstelling van 1900 de organisator was van de grote tentoonstelling *Centennale de la Peinture* zal hij daar zeker kennis gemaakt hebben met het Rozenburg porselein, dat toen voor het eerst aan het publiek getoond werd. Door zijn open oog voor de vernieuwende tendenzen in de kunst heeft Marx al vroeg het belang van het Rozenburg porselein ingezien. De vaas kon door het museum worden aangekocht dank zij de financiële steun van de Belport Familienstiftung te Zürich.

A.L. d. B.

Noten

¹ In 1979 aangekocht van de kunsthandel Frans Leidelmeijer te Amsterdam. Inv. R.B.K. 1979-43.

² Met dank aan de heer A. W. J. Remmerswaal, die mij de gegevens uit het fabrieksarchief verschafte. Dit bevindt zich tegenwoordig in het Haagse Gemeentearchief.